

POLICY PAPER #2

Απρίλιος 2024

Ανθεκτικός ο λαϊκισμός σε Ελλάδα και Ευρώπη ενόψει των Ευρωεκλογών

44,3% των Ελληνίδων και Ελλήνων ψήφισαν
λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα το 2023,
το 4ο υψηλότερο εκλογικό ποσοστό ανάμεσα
σε 31 Ευρωπαϊκές χώρες.

Συντάκτης: Κωνσταντίνος Σαραβάκος

Ανθεκτικός ο λαϊκισμός σε Ελλάδα και Ευρώπη ενόψει των Ευρωεκλογών

44,3% των Ελληνίδων και Ελλήνων ψήφισαν
λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα το 2023,
το 4ο υψηλότερο εκλογικό ποσοστό ανάμεσα
σε 31 Ευρωπαϊκές χώρες.

Κωνσταντίνος Σαραβάκος

ϊΣυντονιστής Ερευνητικών Προγραμμάτων του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών,
Constantinos.saravakos@kefim.org

Με την υποστήριξη του Δικτύου EPICENTER και του Atlas Network

Πρώτη Έκδοση
Αθήνα, Απρίλιος 2024

Παρά το γεγονός ότι το 2023 η υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα (44,3%) καταγράφεται μειωμένη κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2015 (55%), η χώρα μας συνεχίζει να καταλαμβάνει την 4η θέση μεταξύ 31 ευρωπαϊκών χωρών στον Δείκτη Απολυταρχικού Λαϊκισμού που δημοσιεύει το Σουηδικό ερευνητικό Ινστιτούτο Timbro και το Πανευρωπαϊκό Δίκτυο EPICENTER.

Βασικά συμπεράσματα

- Η Ελλάδα βρίσκεται στην 4η θέση μεταξύ 31 ευρωπαϊκών χωρών στον Δείκτη Απολυταρχικού Λαϊκισμού, με την εκλογική υποστήριξη στα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα να ανέρχεται το 2023 στην Ελλάδα στο 44,3%.
- Σε σχέση με το 2015 (55%), η υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα έχει μειωθεί κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες, ωστόσο παραμένει τριπλάσια και υψηλότερη κατά 25,9 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009 (18,4%), αμέσως πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης.
- Στο σύνολο των 27 κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1 στους 3 πολίτες υποστηρίζει σήμερα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα.

Ελλάδα:

- Η εκλογική υποστήριξη σε αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα το 2023 ανέρχεται στο 31,5%, το υψηλότερο ποσοστό ανάμεσα σε 31 Ευρωπαϊκές χώρες.
- Η εκλογική υποστήριξη σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα το 2023 βρίσκεται στο 12,8%, το 17^ο υψηλότερο ποσοστό στις 31 Ευρωπαϊκές χώρες.

Ευρώπη:

- Στο σύνολο των 27 κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα βρίσκονται σε μικρή άνοδο σε σχέση με το 2019 (+1,5 ποσοστιαίες μονάδες).
- Στο σύνολο των 27 κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα βρίσκονται σε μικρή πτώση σε σχέση με το 2019 (-1,8 ποσοστιαίες μονάδες).
- Στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, η εκλογική υποστήριξη στα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα βρίσκεται στο 35%, αυξημένη κατά 4,6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2019.
- Στις χώρες της Δυτικής και της Κεντρικής Ευρώπης, η εκλογική υποστήριξη στα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα βρίσκεται στο 30,8%, αυξημένη κατά 1 ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το 2019.
- Στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, η εκλογική υποστήριξη στα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα βρίσκεται στο 29,8%, αυξημένη κατά 1,6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2019.

Εισαγωγή: Ο Δείκτης Απολυταρχικού Λαϊκισμού

Ο Δείκτης Απολυταρχικού Λαϊκισμού¹ μετρά τη συνολική εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά ή/και απολυταρχικά κόμματα σε 31 Ευρωπαϊκές χώρες από το 1945 έως το 2023.

Στο πλαίσιο του Δείκτη, ένα κόμμα ταξινομείται ως **λαϊκιστικό** όταν η πολιτική του αφήγηση έχει ως βασικό χαρακτηριστικό τη σύγκρουση μεταξύ ενός περιθωριοποιημένου «λαού», τον οποίο και αξιώνει το κόμμα αυτό ότι εκπροσωπεί, και των διεφθαρμένων πολιτικών «ελίτ». Αυτή η σύγκρουση εντοπίζεται κυρίως σε δύο διαστάσεις:

- Στην οικονομία εκδηλώνεται με την αντίθεση προς τις πολιτικές του ελεύθερου εμπορίου, της επιχειρηματικότητας και της εν γένει της λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος, προκρίνοντας την αναδιανομή και την κρατική παρέμβαση υπέρ του «λαού».
- Στον πολιτισμό εκδηλώνεται ως αντίθεση στην παγκοσμιοποίηση, την πολυπολιτισμικότητα, και σε βασικά ατομικά και ανθρώπινα δικαιώ-

ματα των μειονοτήτων.

Αντιστοίχως, ένα κόμμα ταξινομείται στο πλαίσιο του Δείκτη ως **απολυταρχικό**, όταν ασπάζεται ιδεολογίες εχθρικές προς τη φιλελεύθερη δημοκρατία, όπως ο Μαρξισμός-Λενινισμός, ο φασισμός, ο ναζισμός ή όταν έχει εμπράκτως εγκαταλείψει τις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας όπως συμβαίνει με το Fidesz στην Ουγγαρία.

Ορισμένα κόμματα μπορεί να είναι ταυτόχρονα λαϊκιστικά και απολυταρχικά, ή αντιθέτως να εμπίπτουν μόνο σε μία από τις δύο κατηγορίες. Τέλος, ακόμα και κεντρώα κόμματα μπορεί να ταξινομούνται ως λαϊκιστικά στο πλαίσιο του Δείκτη, εφόσον πληρούν τα παραπάνω κριτήρια.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα βασικά ελληνικά πολιτικά κόμματα που κατέγραψαν εκλογικό ποσοστό τουλάχιστον 1% σε εκλογικές αναμετρήσεις και που ο Δείκτης Απολυταρχικού Λαϊκισμού τα ταξινομεί ως λαϊκιστικά και απολυταρχικά.

Πίνακας 1. Ταξινόμηση βασικών ελληνικών πολιτικών κομμάτων στον Δείκτη Απολυταρχικού Λαϊκισμού

Ταξινόμηση	Αριστερά	Δεξιά
Λαϊκιστικά	ΣΥΡΙΖΑ Πλεύση Ελευθερίας ΜΕΡΑ25 ΛΑΕ	Ελληνική Λύση ΑΝΕΛ ΛΑΟΣ
Απολυταρχικά	ΚΚΕ ΑΝΤΑΡΣΥΑ	Νίκη Σπαρτιάτες Χρυσή Αυγή

I. Σε σχέση με το 2019 η εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα υποχώρησε, ωστόσο παραμένει υψηλή.

Στην Ελλάδα, η έναρξη της κρίσης οδήγησε σε εκτόξευση των ποσοστών των λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων τα οποία συγκέντρωσαν το 2015 το 55% των ψήφων. Την ίδια περίο-

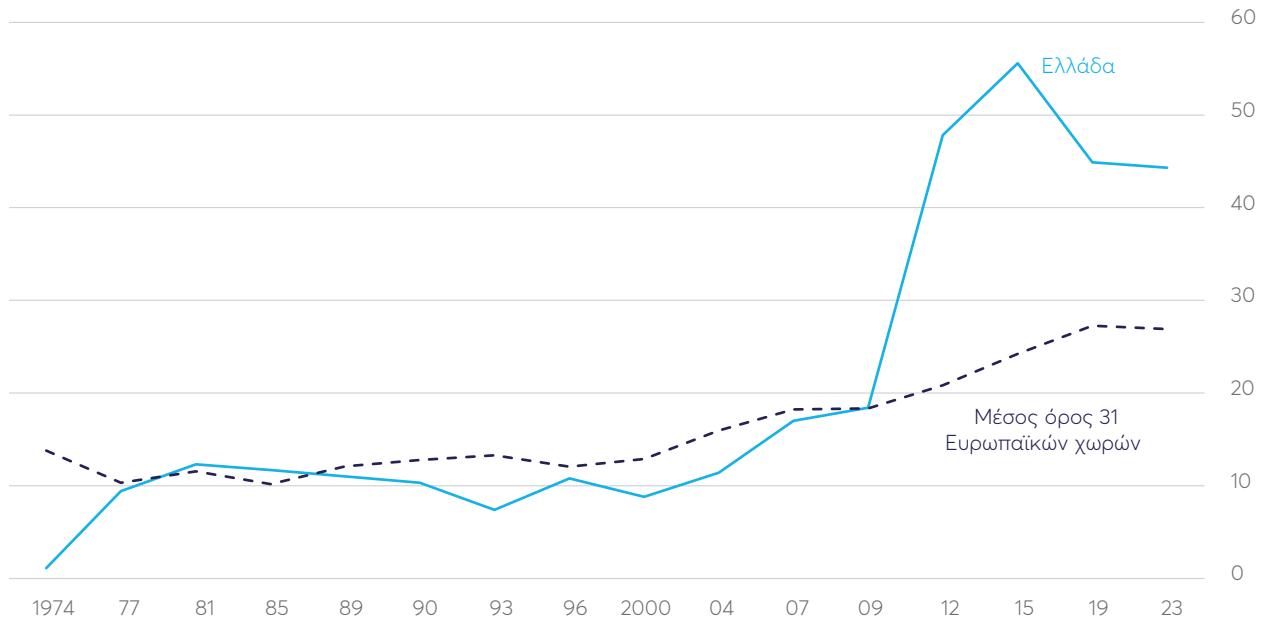
δο, ο αντίστοιχος μέσος όρος των 31 ευρωπαϊκών χωρών του Δείκτη δεν ξεπερνούσε το 24% των ψήφων (Γράφημα 1). Στις εκλογές του 2023 έχει σημειωθεί υποχώρηση της τάξης των 11 ποσοστι-

1 Heinö, A., J. (2024). Authoritarian Populism Index 2024. Timbro.

αίων μονάδων στην επιρροή των λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων στην Ελλάδα σε σχέση με το 2015, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος των 31

ευρωπαϊκών χωρών του Δείκτη έχει αυξηθεί κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες.

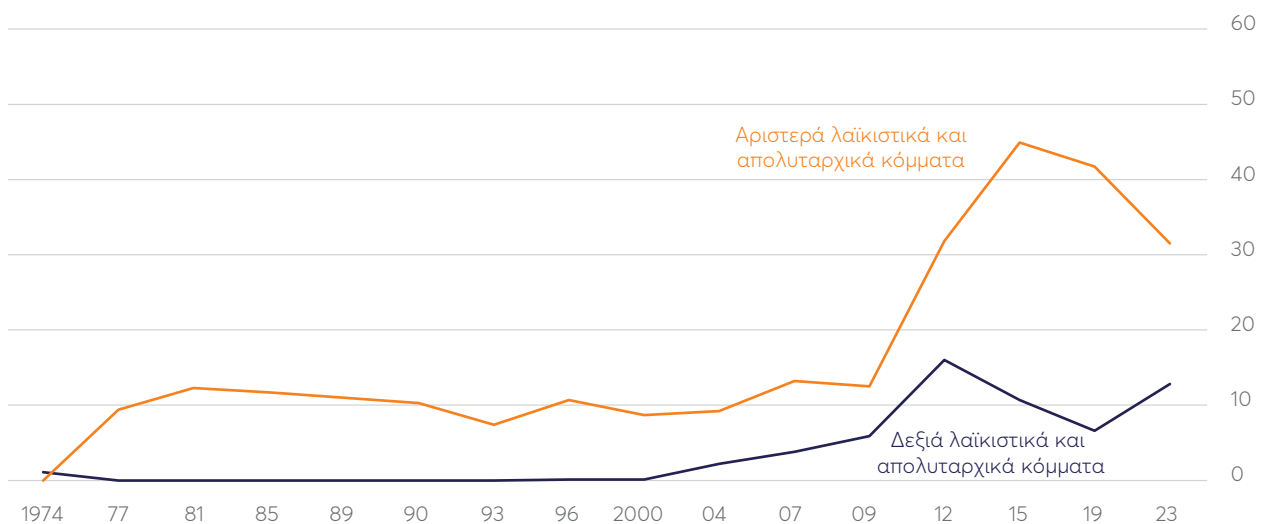
Γράφημα 1. Εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα, Ελλάδα και Ευρώπη-31, 1974-2023

Το Γράφημα 2 καταδεικνύει ότι η υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στα αριστερά του πολιτικού φάσματος ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης και εξακολουθεί να παραμένει υψηλή, σημειώνοντας ωστόσο αισθητή κάμψη από το 2015 και μετά. Από την άλλη πλευρά, η

υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στα δεξιά του πολιτικού φάσματος, υποχώρησε από το 2012 έως το 2019, αλλά στις εκλογές του 2023 σημείωσε το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στην περίοδο της μεταπολίτευσης.

Γράφημα 2. Εκλογική υποστήριξη σε δεξιά και αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην Ελλάδα

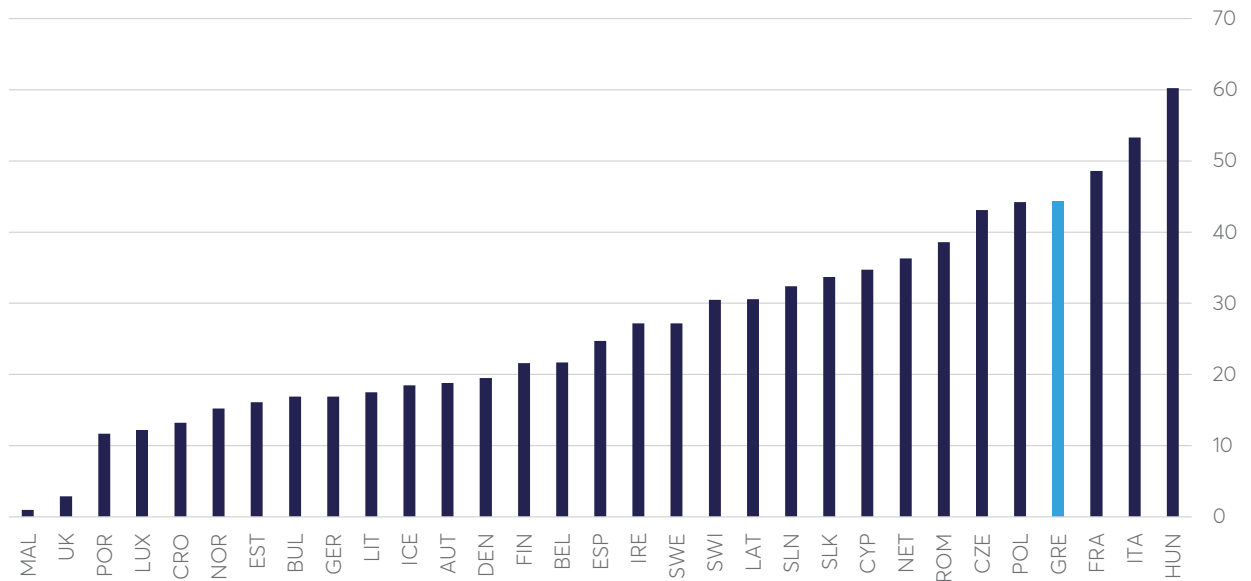

II. Η Ελλάδα 4^η στην Ευρώπη στην υποστήριξη λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων το 2023

Μετά το εκλογικό αποτέλεσμα του 2023 και την ενίσχυση της ακροδεξιάς, η Ελλάδα βρίσκεται στην τέταρτη θέση στην Ευρώπη με το υψηλότερο εκλογικό ποσοστό λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων, πίσω από την Ουγγαρία,

την Ιταλία και την Γαλλία (Γράφημα 3). Στον αντίποδα, η μικρότερη απήχηση λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων εντοπίζεται στη Μάλτα, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Πορτογαλία, και το Λουξεμβούργο.

Γράφημα 3. Εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα το 2023 σε 31 Ευρωπαϊκές χώρες

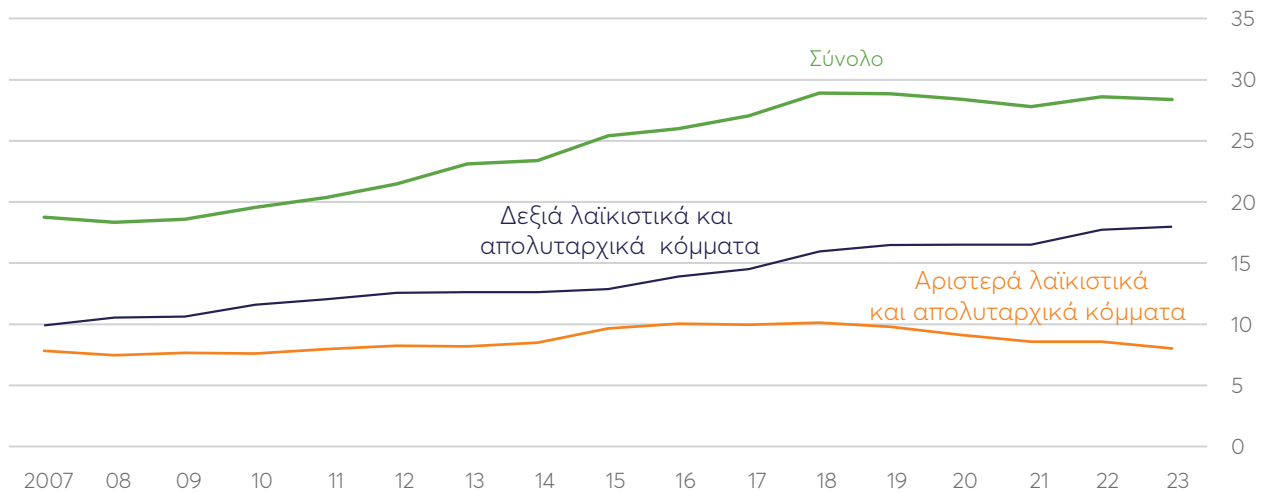

III. Τάσεις ανόδου της εκλογικής υποστήριξης σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην ΕΕ-27

Αναφορικά με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα εθνικά κοινοβούλια το 2023 η υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα παρουσιάζει σχετική σταθερότητα από το 2018, όταν βρέθηκε στο υψηλότερο σημείο της (29%). Ωστόσο, η υποστήριξη σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα παρουσιάζει συνεχή αύξηση κατά μισή μονάδα ανά έτος (κατά μέσο όρο)

από το 2007 μέχρι σήμερα (+8 ποσοστιαίες μονάδες στο σύνολο της περιόδου). Στην αντίθετη κατεύθυνση κινείται η υποστήριξη σε αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα, η οποία, μετά την αύξηση της περιόδου 2015-2019, παρουσιάζει συνεχή μείωση κατά 0,4 μονάδες ανά έτος (κατά μέσο όρο) από το 2019 μέχρι σήμερα (-2,1 ποσοστιαίες μονάδες στο σύνολο της περιόδου).

Γράφημα 4. Εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στην ΕΕ-27

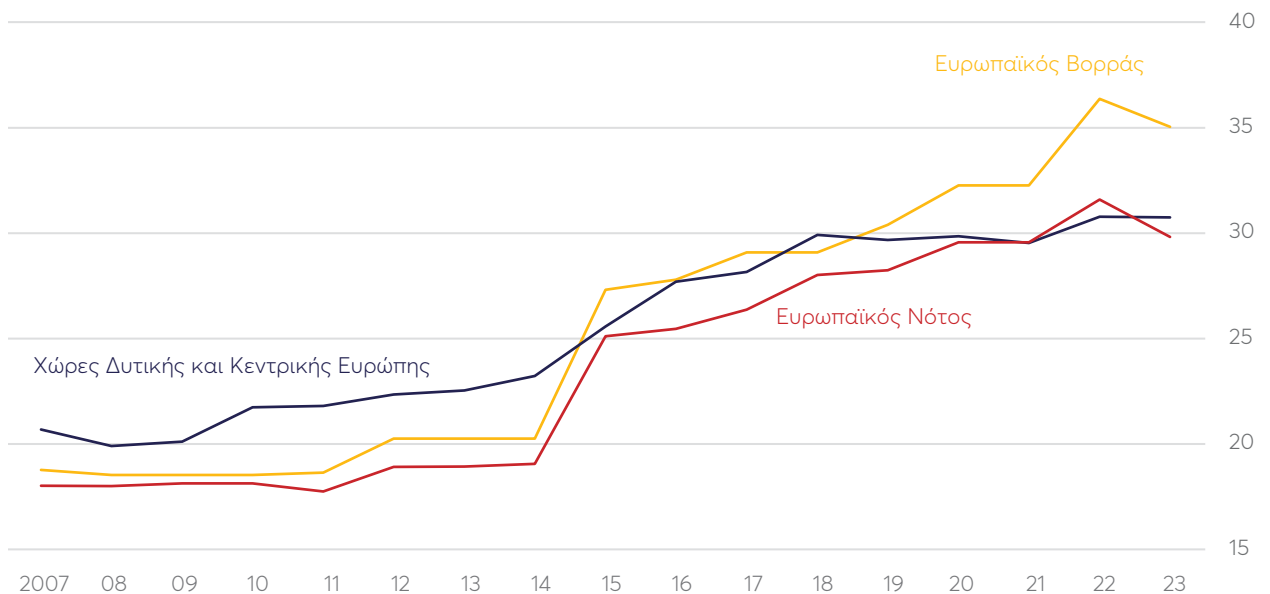

IV. Σταθερή αύξηση της υποστήριξης σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στον Ευρωπαϊκό Βορρά

Στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά η υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα έχει αυξηθεί από το 2014 κατά 14,7 ποσοστιαίες μονάδες, μια αύξηση που εντοπίζεται σε σχετικά

μικρότερο βαθμό και στις χώρες Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης (+7,5 ποσοστιαίες μονάδες) και του Ευρωπαϊκού Νότου (+10,7 ποσοστιαίες μονάδες) (Γράφημα 5).

Γράφημα 5. Εκλογική υποστήριξη σε λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, στις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης και στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

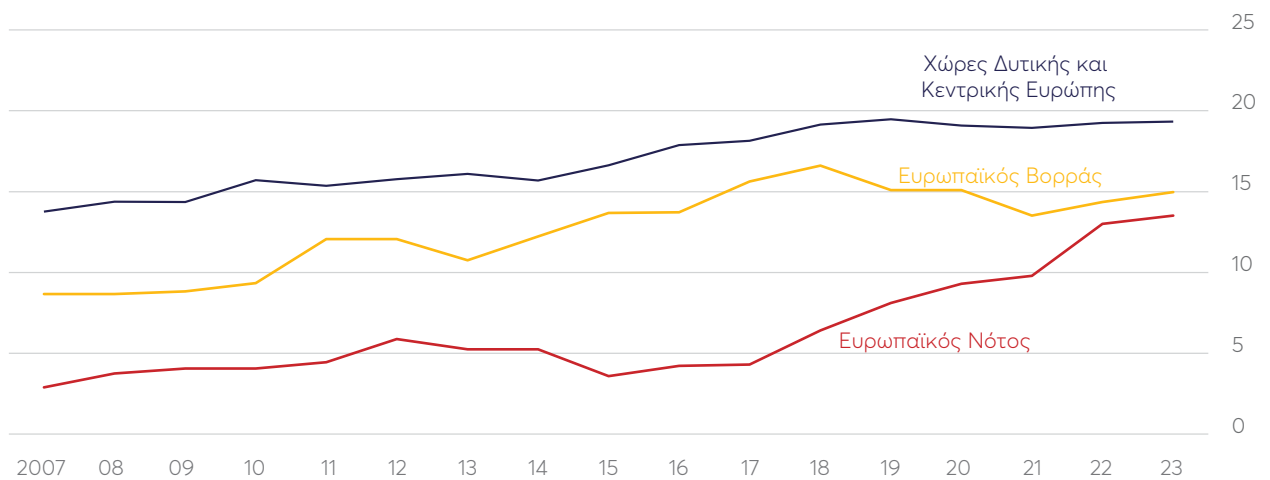

V. Η υποστήριξη σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα είναι μεγαλύτερη στις χώρες Κεντρικής και της Δυτικής Ευρώπης

Η υποστήριξη σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα είναι μεγαλύτερη στις χώρες Κεντρικής και της Δυτικής Ευρώπης (15%), ωστόσο από το 2014 και μετά σημειώνεται σημαντική αύξηση στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (+8,2

ποσοστιαίες μονάδες), στις οποίες την περίοδο 2014-2015 η υποστήριξη στα δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα ήταν σαφώς μικρότερη (5%).

Γράφημα 6. Εκλογική υποστήριξη σε δεξιά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, στις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης και στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

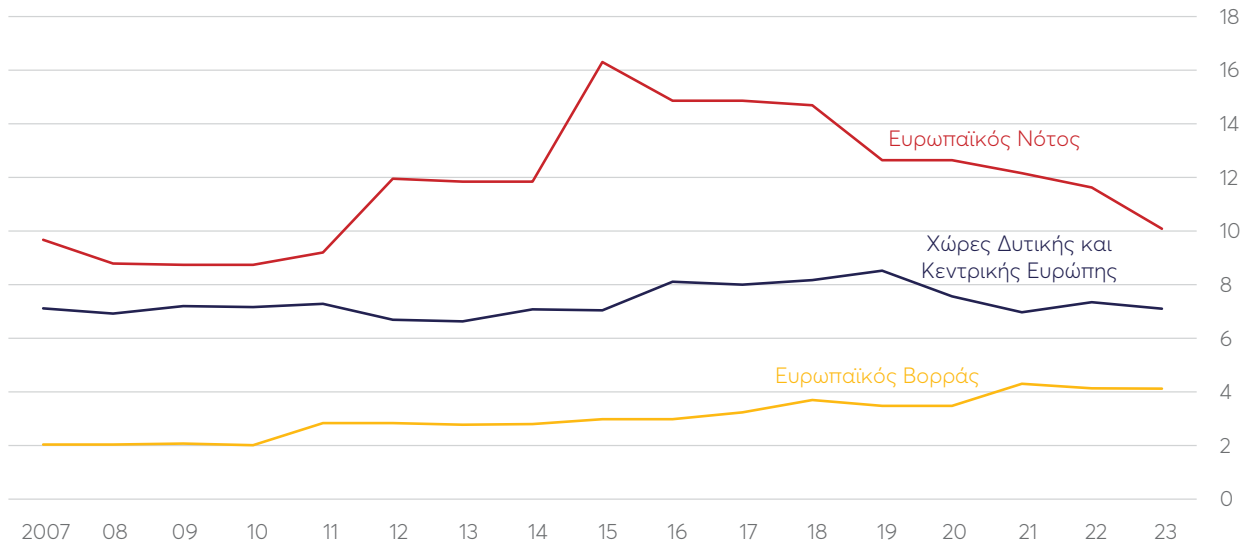

VI. Σε υποχώρηση τα αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου η άλλοτε σημαντική εκλογική υποστήριξη σε αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα υποχώρησε το 2023 κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2015, ενώ τα ποσοστά των αριστερών λαϊκιστικών

και απολυταρχικών κομμάτων παραμένουν σχετικά σταθερά στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά (7% έως 9%) και της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης (2% έως 4%) (Γράφημα 7).

Γράφημα 7. Εκλογική υποστήριξη σε αριστερά λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, στις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης και στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Οι επιπτώσεις της διακυβέρνησης από λαϊκιστικά κόμματα

Η ακαδημαϊκή έρευνα έχει καταδείξει πως οι πολιτικές που εφαρμόζουν τα λαϊκιστικά κόμματα όταν κυβερνούν, πέραν του κρίσιμου πεδίου της ποιότητας της φιλελεύθερης δημοκρατίας, έχουν και σημαντικές αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις. Η μελέτη Funke et al. (2023) εξέτασε τις οικονομικές επιπτώσεις της διακυβέρνησης των λαϊκιστικών κομμάτων και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι 15 χρόνια διακυβέρνησης από λαϊκιστικά κόμματα οδηγούν σε μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μίας χώρας κατά 10% σε σύγκριση με τη διακυβέρνηση από μη-λαϊκιστικά κόμματα.² Μια άλλη μελέτη καταλήγει ότι οι λαϊκιστικές κυβερνήσεις κατά τη

διάρκεια της πανδημίας έλαβαν λιγότερο εκτεταμένα μέτρα, τα οποία οδήγησαν σε υψηλότερη υπερβάλλουσα θνησιμότητα.³ Ακόμη, οι πολιτικές των δεξιών αλλά και των αριστερών λαϊκιστικών κομμάτων στην κυβέρνηση οδηγούν σε μείωση της οικονομικής ελευθερίας, η οποία είναι από τους σημαντικότερους δείκτες οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.⁴ Στη Λατινική Αμερική, οι αριστερές λαϊκιστικές κυβερνήσεις οδήγησαν τις χώρες τους σε 20% μεγαλύτερη φτώχεια στο τέλος της θητείας τους σε σύγκριση με αυτό που αναμενόταν εάν δεν είχαν εκλεγεί.⁵

Προτάσεις πολιτικής

Παρά τη σχετική υποχώρηση, η εκλογική απήχηση των λαϊκιστικών και απολυταρχικών κομμάτων στην Ελλάδα υπονομεύει τους θεσμικούς

πιλώνες της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Οι προτάσεις πολιτικής του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών για τον περιορισμό των επιπτώσεων των

- 2 Funke, M., Schularick, M., & Trebesch, C. (2023). Populist Leaders and the Economy. *American Economic Review*, 113(12). <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20202045public>.
- 3 Bayerlein, M., Boese, V. A., Gates, S., Kamin, K. I., & Mansoob Murshed, S. (2021). Populism and COVID-19: How Populist Governments (Mis)Handle the Pandemic. *Journal of Political Institutions and Political Economy*. <http://doi.org/10.1561/113.00000043>.
- 4 Celico, A., & Rode, M. (2023). Populism, Majority Rule, and Economic Freedom. In J. Gwartney, R. Lawson, & R. Murphy (Eds.), *Economic Freedom of the World: 2023 Annual Report*. Fraser Institute.
- 5 Absher, S., Grier, K., & Grier, R. (2020). The Economic Consequences of Durable Left-Populist Regimes in Latin America. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 177, 787–817.

πολιτικών από λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα εστιάζουν στην ενίσχυση των πολιτικών και οικονομικών θεσμών. Ορισμένες από αυτές περιέχονται στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα *Ατζέντα 2.0: Οι μεταρρυθμιστικές προτεραιότητες της επόμενης τετραετίας*.⁶ Οι σημαντικότερες προτάσεις πολιτικής για την ενίσχυση της φιλελεύθερης δημοκρατίας έναντι του λαϊκισμού και του απολυταρχισμού είναι οι εξής:

- Να ενισχυθεί η θεσμική θωράκιση των Ανεξάρτητων Αρχών, τις οποίες πολύ συχνά τα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα επιχειρούν να αποδυναμώσουν.
- Να ενισχυθούν τα ατομικά δικαιώματα των μειονοτήτων, ώστε να προστατεύονται καλύτερα άτομα και ομάδες τις οποίες τα λαϊκιστικά και απολυταρχικά κόμματα στοχοποιούν.
- Να ενισχυθεί η διάκριση των λειτουργιών του

κράτους, η οποία οδηγεί σε καλύτερο έλεγχο και πιο ισχυρά θεσμικά αντίβαρα.

- Να εφαρμοσθούν εμπροσθοβαρείς οικονομικές μεταρρυθμίσεις που εστιάζουν στην οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του συνόλου των πολιτών.
- Να βελτιωθούν οι διαδικασίες διαφάνειας και λογοδοσίας της κυβέρνησης και του κράτους (διαβούλευση, καλή νομοθέτηση, προκηρύξεις, αναθέσεις, πολιτικά κόμματα), ώστε να αυξηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς και την πολιτική διαδικασία.
- Να εισαχθεί το μάθημα της πολιτικής αγωγής και των οικονομικών σε όλες τις τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ώστε οι μαθητρίες και οι μαθητές να αποκτούν από νωρίς τις κατάλληλες γνώσεις που οδηγούν σε πιο ενημερωμένες αποφάσεις.

6 Για μία λεπτομερή παρουσίαση όλων των μεταρρυθμιστικών προτάσεων σχετικά με τα ατομικά δικαιώματα, την οικονομική ελευθερία, την δικαιοσύνη, την υγεία, την εκπαίδευση και το κράτος και τη δημόσια διοίκηση βλ. [Ατζέντα 2.0 Οι μεταρρυθμιστικές προτεραιότητες της επόμενης τετραετίας, Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών](#).

Στέγη Μάρκου Δραγούμη

Μαιζώνος 38, Αθήνα

T: +30 210 5238373

www.kefim.org

info@kefim.org

[f facebook.com/kefim.org](https://www.facebook.com/kefim.org)

[t twitter.com/kefim_org](https://twitter.com/kefim_org)

[in gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies](https://gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies)

[y youtube.com/kefim](https://www.youtube.com/kefim)